

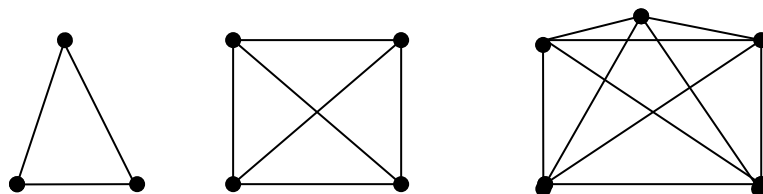
Τ.Α.Π.Ε.Π.Α.
ΤΑΜΕΙΟ ΑΛΛΗΛΟΒΟΗΘΕΙΑΣ & ΠΕΡΙΘΑΛΨΕΩΣ ΕΚΤΕΛΩΝΙΣΤΩΝ
ΠΕΙΡΑΙΩΣ – ΑΘΗΝΩΝ

Πασχάλης Καπουσουζής Μ.Δ.
Ψυχολόγος – Κοινωνικός Λειτουργός
Ψυχοθεραπευτής

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟ

Τόσο η οικογένεια όσο και το σχολείο, αν και διαφέρουν ως προς το μέγεθος και τις λειτουργίες τους, αποτελούν βασικά ομαδικά μορφώματα της κοινωνικής μας ζωής. Υπόκεινται στην έννοια του ομαδικού, που αναφέρεται στις σχέσεις και στα διάφορα συναισθήματα που αναπτύσσονται εξ αιτίας της αλληλεπίδρασης των μελών της κάθε ομάδας.

Χρονικά, η οικογένεια αποτελεί την πρώτη ομάδα του κάθε ατόμου, μια ιδιότυπη περίοδο προετοιμασίας ώστε το παιδί ομαλά να ενταχθεί στην μεγαλύτερη ομάδα του σχολείου. *(Βασική σημείωση : ασφαλώς η οικογένεια δεν επιτελεί μόνο την συγκεκριμένη λειτουργία. Η έμφαση σε αυτήν την έκφρασή της γίνεται καθαρά βάσει του τίτλου της εργασίας).* Η οικογένεια ως η πρωταρχική ομάδα, με τρόπο βιωματικό επικοινωνεί στα μέλη της γνώσεις, στάσεις, συμπεριφορές. Μέσω της αλληλεπίδρασης των μελών δημιουργείται μια νέα πραγματικότητα πολύ πιο σύνθετη και δυναμική από το άθροισμα των ατόμων που την συνθέτουν. Άλλωστε η ομαδική αλληλεπίδραση δεν περιορίζεται μόνο στις δι-ατομικές ανά δύο αλληλεπιδράσεις αλλά περιλαμβάνει και εκείνες που διαμορφώνονται ανάμεσα σε κάθε μέλος και στις αλληλεπιδράσεις των υπολοίπων μεταξύ τους. Έτσι, οι σχέσεις των γονιών έχουν αυτοτελείς επιδράσεις σε κάθε παιδί ανεξάρτητα τις όποιες αλληλεπιδράσεις υπάρχουν μεταξύ κάθε γονέα και παιδί ξεχωριστά. Επίσης, οι σχέσεις ανάμεσα στους γονείς και το ένα παιδί προκαλούν διάφορα συναισθήματα στον αδελφό του ή στα αδέρφια του. Χαρακτηριστικά τα ακόλουθα σχήματα που καταδεικνύουν το βαθμό συνθετότητας των σχέσεων μέσα σε μια οικογένεια όταν ο αριθμός των μελών της μεγαλώνει έστω και κατά ένα άτομο (Ναυρίδης 2005).

(Κάθε τελίτσα αποτελεί ένα μέλος)

Μέσω όμως της αλληλεπίδρασης δημιουργούνται διάφοροι ρόλοι μέσα στην οικογένεια. Η αλληλεπίδραση συνδέεται κατεξοχήν τόσο με την επικοινωνία των ρόλων όσο και με την ανάληψη των ευθυνών που απορρέουν από τους ρόλους. Με την επικοινωνία να ενθαρρύνεται αλλά και να ενθαρρύνει την αμεσότητα και την έκφραση συναισθημάτων, οικοδομείται το πρώτο ασφαλές πλαίσιο για το κάθε παιδί. Δίνεται η δυνατότητα να μεγαλώσει σε ασφαλές, διευκολυντικό και ενισχυτικό περιβάλλον. Βιώνει και κατανοεί ρόλους, του παρέχεται η ευκαιρία για νοσηματοδότηση συμπεριφορών όπως και η παρατήρηση διαφόρων δυναμικών που σταδιακά ενισχύουν την προσωπικότητα του. Ο μικρόκοσμος της οικογένειας στηρίζει και βοηθά το νέο μέλος ώστε να είναι έτοιμο να επεξεργαστεί τα ερεθίσματα του μακρόκοσμου του σχολείου.

Παραστατικά, η οικογένεια είναι ο χώρος και ο χρόνος που το μικρό παιδί έρχεται σε επαφή με το καμβά της προσωπικής του ζωής, γνωρίζει τα χρώματα, πειραματίζεται με τις αποχρώσεις τους και συνειδητοποιεί ορισμένους βασικούς κανόνες. Η συγκεκριμένη διαδικασία είναι απαραίτητη ώστε να δεχτεί τους κανόνες και το πρόγραμμα του σχολείου. Είναι ο χώρος που οι εμπειρίες του θα εμπλουτιστούν, αφού πρώτα η οικογένεια θα έχει δημιουργήσει τις πρώτες ασφαλείς και υποστηρικτικές εμπειρίες. Άλλωστε ο αρχικός τόπος, που βιώνεται η προδοσία ή η εμπιστοσύνη είναι η οικογένειά μας, γιατί είναι το πρωταρχικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα γίνουν οι πρώτες-σημαντικές σχέσεις. Εκεί θα πραγματοποιηθούν τα πρώτα βήματα ώστε ο κάθε άνθρωπος να αποδεσμευτεί από την μήτρα που τον κρατάει αιχμάλωτο μέσα στο “ωκεάνιο συναίσθημα” μιας ψεύτικης παντοδυναμίας (Καλλιτεράκη, 2005).

Η λειτουργία της οικογένειας μπορεί να βοηθήσει σημαντικά τόσο στην ομαλή προσαρμογή του παιδιού στο σχολικό περιβάλλον όσο και στην σχολική επίδοση. Έρευνες έχουν δείξει ότι παιδιά των οποίων οι γονείς ενθαρρύνουν την εξερεύνηση, φροντίζουν να αιτιολογούν και να εξηγούν στα παιδιά τους ό,τι ακούν, προσπαθούν να προσαρμόσουν τις δυσκολίες του περιβάλλοντος στις ικανότητες και στα ενδιαφέροντά τους έχουν συνήθως μεγαλύτερη ακαδημαϊκή επιτυχία (Stevenson, Lee & Stigler 1986)

Ένας άλλος παράγοντας είναι η συνεργασία των γονιών με τα παιδιά. Όταν η σχολική εργασία γίνεται αντικείμενο κοινής συμμετοχής για όλη την οικογένεια δημιουργούνται εκείνες οι συνθήκες που προωθούν την συνεκτικότητα της οικογένειας. Η συνεργασία ασφαλώς δεν σημαίνει ανάληψη των σχολικών ευθυνών από τους γονείς αλλά δημιουργία του κατάλληλου περιβάλλοντος προς διευκόλυνση και παρότρυνση της ενασχόλησης των παιδιών με τα σχολικά τους καθήκοντα. Όταν η ώρα των σχολικών εργασιών στο σπίτι μετατρέπεται σε οικογενειακή υπόθεση δημιουργείται ένα τέτοιο κλίμα ώστε το οικογενειακό περιβάλλον να προσεγγίζει σε ομοιότητα το σχολικό. Επομένως, τα παιδιά που κοινωνικοποιούνται σε τέτοια περιβάλλοντα νιώθουν το σχολείο σαν το σπίτι τους (Carlan et all, 1989).

Αναφορικά με τον τρόπο λειτουργίας των σχολείων ο Rutter και οι συνεργάτες του (1979) διεξήγαγαν μια ευρείας κλίμακα μελέτη σε σχολεία του Λονδίνου διαπιστώνοντας, αντίθετα με το αναμενόμενο, ότι τα επιτυχημένα σχολεία δεν ήταν τα πιο σύγχρονα, οι δάσκαλοι δεν ήταν καλύτερα εκπαιδευμένοι, ούτε πληρώνονταν καλλίτερα και οι μαθητές δεν είχαν υψηλότερους δείκτες νοημοσύνης. Βρέθηκε ότι τέσσερις συνθήκες ήταν οι σημαντικότερες

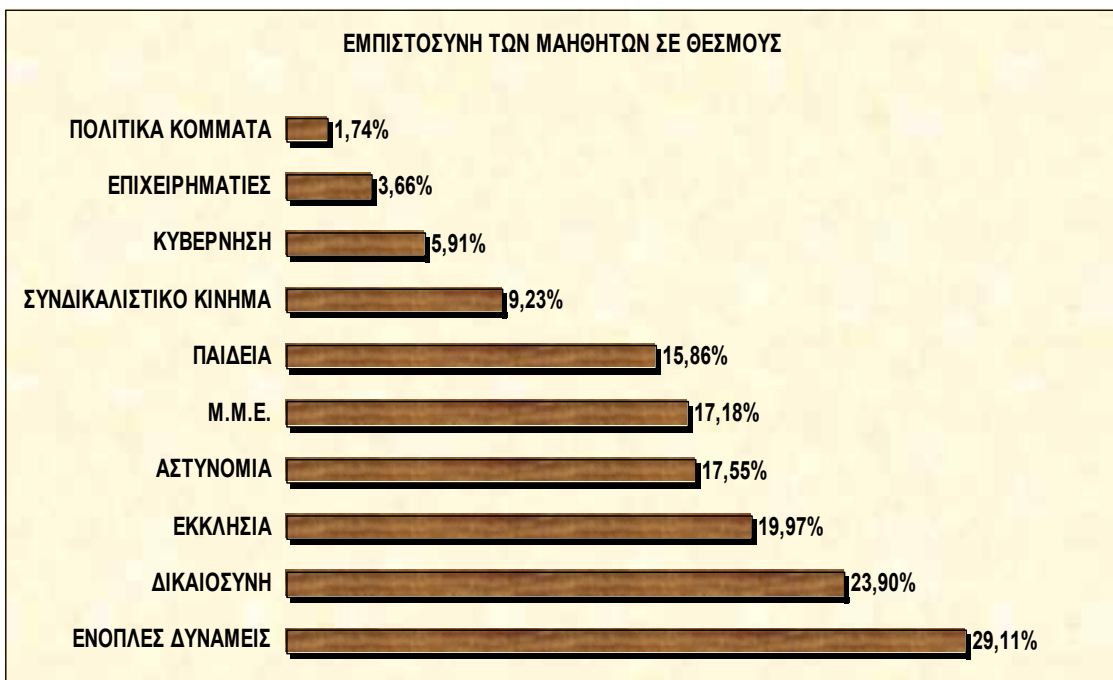
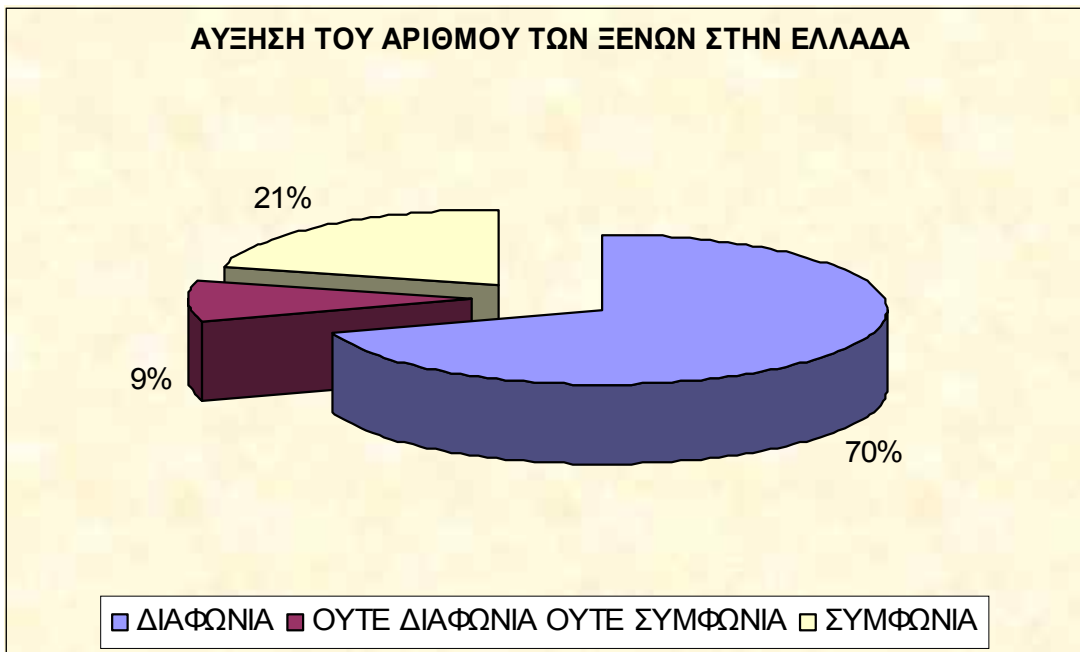
- Ακαδημαϊκή έμφαση. Τα σχολεία που έδιναν έμφαση στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη απόκτηση γνώσεων (ακαδημαϊκών αντικειμένων) από τους μαθητές τους είχαν μεγαλύτερα επίπεδα επιτυχίας.
- Η συμπεριφορά των δασκάλων. Όταν οι δάσκαλοι λειτουργούσαν συλλογικά με την τάξη και όχι ατομικά, τα αποτελέσματα ήταν περισσότερο ικανοποιητικά. Με άλλα λόγια η δημιουργία ομαδικού πνεύματος ενίσχυσε την ποιοτικότερη σχολική απόδοση.
- Η κατανομή επαίνων και τιμωριών. Μεγαλύτερη έμφαση στους επαίνους από ότι στις τιμωρίες είχε θετικές επιδράσεις στην επιτυχία των παιδιών στο σχολείο.
- Οι συνθήκες των μαθητών. Τα σχολεία στα οποία οι μαθητές ήταν ελεύθεροι να χρησιμοποιούν τα κτίρια στα διαλείμματα και στην μεσημεριανή διακοπή, είχαν πρόσβαση στο τηλέφωνο και ήταν οι ίδιοι υπεύθυνοι να διατηρούν τις τάξεις καθαρές και ευχάριστες είχαν μεγαλύτερες σχολικές επιτυχίες από όσες τα σχολεία που διοικούνταν εξολοκλήρου από ενήλικες.

Επιπλέον ένα άλλο θέμα που αποτελεί κοινό σημείο αναφοράς μεταξύ σχολικού και οικογενειακού περιβάλλοντος είναι στην «εκπαίδευση» του παιδιού ώστε να αναπτύξει την ικανότητα να έχει μια αίσθηση ηθικής. Ασφαλώς ο όρος ηθική αποτελεί συμπύκνωση πολλών απόψεων, προβληματισμών και φιλοσοφικών συνισταμένων. Στο παρόν κείμενο χρησιμοποιείται με την γενικότερη έννοια της ευπροσήγορης στάσης και συμπεριφοράς σε κοινωνικά σταθμισμένα πρότυπα.

Το κατά πόσο λοιπόν ένα παιδί μπορεί να εκπαιδευθεί στην ηθική συμπεριφορά τόσο από την οικογένεια όσο και από το σχολείο έχει άμεση σχέση με το βαθμό απαρτίωσης του παιδιού ώστε να μπορεί να λειτουργεί ως αυθυπόστατη μονάδα. Για να πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο χρειάζεται η ύπαρξη ενός κατάλληλου διευκολυντικού περιβάλλοντος που θα αρχίζει με ένα υψηλό βαθμό προσαρμογής στις ανάγκες του παιδιού και καθώς εκείνο θα αυτονομείται ο βαθμός θα μειώνεται. Για να μπορέσει το παιδί να “ακούσει” των διαφόρων ειδών τις διδαχές πρέπει πρώτα να έχει αναπτύξει την αίσθηση ότι μπορεί και έχει την δυνατότητα να ακούει και να μην επαναλαμβάνει μηχανικά τους ήχους των άλλων. Χρειάζεται το παιδί, να ζήσει την διαδικασία ωρίμανσης σε παράλληλη διάταξη τόσο στο σχολικό όσο και στο οικογενειακό περιβάλλον. Έτσι, στο αρχικό ζήτημα της “εκπαίδευσης” του παιδιού αναφορικά με την ηθική, η απάντηση είναι ότι υπάρχει μεγαλύτερο κέρδος από την αγάπη παρά από την εκπαίδευση. Σύμφωνα με τον Winnicott (1963) «αγάπη σημαίνει το σύνολο της φροντίδας του παιδιού που διευκολύνει τις διαδικασίες ωρίμανσης. Εκπαίδευση σημαίνει κυρώσεις, σημαίνει εμφύτευση γονεϊκών ή κοινωνικών αξιών πέρα της εσωτερικής ανάπτυξης και ωρίμανσης του παιδιού. Η εκπαίδευση από την άποψη της διδασκαλίας της αριθμητικής πρέπει να περιμένει εκείνο το βαθμό προσωπικής απαρτίωσης στο βρέφος όπου η έννοια του ενός καθώς και η ιδέα που περιέχεται στην προσωπική ανωνυμία του ενικού αποκτούν το πλήρες τους νόημα. Το παιδί που γνωρίζει το αίσθημα ΕΓΩ ΕΙΜΑΙ (I AM), και μπορεί να το αναλάβει, γνωρίζει τον αριθμό «ένα» και άρα θέλει αμέσως να διδαχτεί πρόσθεση, αφαίρεση και πολλαπλασιασμό. Κατά τον ίδιο τρόπο η ηθική εκπαίδευση αποτελεί φυσικό επακόλουθο της έμφασης της ηθικής στο παιδί, μέσω των φυσικών αναπτυξιακών διαδικασιών που η καλή φροντίδα διευκολύνει»

Κλείνοντας είναι ιδιαίτερος χρήσιμο να παρουσιαστούν ορισμένα αποτελέσματα από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το Εργαστήριο Κοινωνικής και Πειραματικής Ψυχολογίας του Πάντειου Πανεπιστημίου με σκοπό να εξετάσει το «προφίλ» του Έλληνα Μαθητή. Η έρευνα δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ

ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ» στις 12 Νοεμβρίου 2006. Η έρευνα με επιστημονικό υπεύθυνο τον καθηγητή Πειραματικής και Κοινωνικής Ψυχολογίας κ. Παπαστάμου, με ερευνητές τον επίκουρο καθηγητή Κοινωνικής Ψυχολογίας κ. Προδρομίτη και τον Δρ. Ιατρίδη, διεξήχθη εντός του 2006 σε δείγμα 2.218 μαθητών των τριών τάξεων του λυκείου στην Αθήνα, στην Θεσσαλονίκη, σε πρωτεύουσες νομών, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές. Βασίστηκε σε δομημένα ερωτηματολόγια.

Βάσει της έρευνας και όπως φαίνεται και από τα διαγράμματα η πλειοψηφία των μαθητών ήταν αρνητικά διακείμενη με την αύξηση των αλλοδαπών στην χώρα μας. Επιπλέον αναφορικά με την εμπιστοσύνη στους θεσμούς έδειχναν να προτιμούν τις ένοπλες δυνάμεις, την δικαιοσύνη, την εκκλησία και την αστυνομία.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι μαθητές δεν επιθυμούσαν το ξένο, το αλλότριο, αν ως έτσι συμβολικά εξισωθεί η αντίδραση του δείγματος στην αύξηση των αλλοδαπών στην χώρα μας. Προεκτείνοντας τον συλλογισμό, ο νέος άνθρωπος διστάζει μπροστά στην έννοια του ξένου. Ίσως η συγκεκριμένη έννοια να συνδυάζεται με φόβο και καχυποψία. Επιπλέον το ξένο είναι κάτι άγνωστο, το πλαίσιο και οι κανόνες του δεν αποτελούν αντικείμενο γνώσης με αποτέλεσμα να προκαλούνται έντονα συναισθήματα που μάλλον οδηγούν στον δισταγμό παρά στην ενθάρρυνση.

Προσπαθώντας να προσεγγίσουμε τα αποτελέσματα του δεύτερου διαγράμματος (εμπιστοσύνη στους θεσμούς) βλέπουμε μια ξεκάθαρη προτίμηση σε θεσμούς που το πλαίσιο και οι κανόνες λειτουργίας είναι απολύτως ξεκάθαροι. Θεσμοί που βάσει των κανόνων τους σκιαγραφούν δομημένους ρόλους και αντίστοιχες διαδικασίες πιθανόν να επιφέρουν μια αίσθηση ασφάλειας, συνθήκη που τους κάνει προτιμητέους από τους σημερινούς μαθητές. Γιατί όμως ο νέος άνθρωπος ζητά την ασφάλεια και αρνείται το άγνωστο; Γιατί ενώ ζει σε μια “προοδευτική κοινωνία” δείχνει να εμπιστεύεται θεσμούς που τείνουν να χαρακτηρίζονται “συντηρητικοί”; Ασφαλώς σε αυτά τα ερωτήματα τόσο η Κοινωνιολογία όσο η Ψυχολογία αλλά και οι Πολιτικές μπορούν να απαντήσουν ποικιλοτρόπως.

Ας υπογραμμιστεί όμως ο βασικός ρόλος της οικογένειας. Μια οικογένεια αρκετά καλή που διευκολύνει τα μέλη της να αναπτυχθούν σταδιακά μέσω εξελικτικών σταδίων αποτελεί το καλλίτερο πλαίσιο ασφάλειας και στήριξης. Μέσω των οικογενειακών διαδικασιών οικοδομείται η εμπιστοσύνη, η αυτοεκτίμηση και η δυνατότητα το νεαρό άτομο να μην διστάζει αλλά έχοντας μια δυνατή βάση ως στήριγμα να προωθεί την συνεχή εξέλιξη.